

El Síndic proposa un pacte de país per abordar la crisi provocada per la COVID-19 que permeti canvis radicals i increment d'inversions en salut, serveis socials, drets dels infants i economia

- És necessari un enfortiment pressupostari de l'àmbit de la salut, i invertir en infraestructures, polítiques de recursos humans i programes de renovació de maquinària, tot potenciant la recerca i la prevenció
- Cal revisar amb urgència el model residencial actual i la seva capacitat d'afrontar la pandèmia amb les mesures de precaució i prevenció indispensables
- La institució continua vetllant pels drets dels infants i els seus interessos i actuant en àmbits com ara la salut –inclosa la mental –, el benestar social i econòmic i l'educació
- La crisi econòmica està tenint efectes especialment greus. En conseqüència, cal resoldre amb urgència els problemes burocràtics amb què s'han trobat les persones amb menys recursos
- Reclama garantia de drets, transparència informativa entre administracions i una recuperació plena de les competències estatutàries, tot promovent l'actuació administrativa des de la proximitat
- Considera que ha de ser compatible el benestar econòmic amb els límits establerts per l'OMS pel que fa a la contaminació de l'aire i la salut de les persones

El Síndic de Greuges de Catalunya, Rafael Ribó, ha presentat aquest dijous, 4 de juny, l'informe *Salut i drets en la crisi de la COVID-19*. Aquest informe té per objecte oferir una visió global de la crisi de la COVID-19 des de la perspectiva dels drets, i detalla les conclusions i les recomanacions sectorials específiques de cada àmbit de l'activitat administrativa i social afectada per la crisi de la pandèmia.

El 30 de gener de 2020 l'Organització Mundial de la Salut (OMS) va declarar que la situació amb relació a la COVID-19 suposava una emergència de salut pública d'importància internacional. El mes de març, l'organització la considerava pandèmia, ateses la velocitat i l'escala de la transmissió, i alertava que l'impacte d'aquesta malaltia podria ser més alt en certs grups de la població.

La situació derivada de la crisi sanitària ocasionada per la pandèmia ha suposat una sotragada extraordinària per a tot el sistema sanitari, i ha exigit un esforç descomunal de tots els professionals i també de les organitzacions per pal·liar-ne els efectes. Tot i això, les conseqüències socials i econòmiques han estat igualment immenses, amb milions de pèrdues de llocs de treball i una caiguda del producte interior brut en el primer trimestre de

l'any sense precedents. En aquest context, el Síndic ha obert més de 40 actuacions d'ofici vinculades a la crisi provocada per la pandèmia i ha canalitzat més d'un miler de queixes i consultes. Per aquest motiu, la institució ha elaborat aquest informe, a fi d'oferir una visió global de la crisi de la COVID-19 des de la perspectiva dels drets i de l'actuació del Síndic de Greuges de Catalunya.

El Síndic ha lliurat aquest informe al Parlament de Catalunya i, d'acord amb la Llei del Síndic, ha de ser objecte de debat a la Comissió del Síndic de Greuges. També l'ha lliurat al president de la Generalitat, amb qui n'ha pogut comentar els detalls en el marc d'una reunió aquest mateix dijous, 4 de juny.

Salut

En primer lloc, l'anàlisi del Síndic se centra en el nucli dur d'afectació de la pandèmia, el sistema sanitari de Catalunya i la resta d'Espanya, amb més de 237.906 persones infectades, de les quals 27.119 han mort (dades del 28 de maig). L'esforç fet pels professionals de salut ha estat immens, els quals han anat construint una resposta creixent amb l'ús i la readaptació dels mitjans i les instal·lacions possibles, amb cooperació entre l'àmbit públic, concertat i privat.

Tot i la feina feta pels professionals, és necessari establir un seguit de mesures. Cal disposar dels recursos humans i materials necessaris per afrontar la crisi i garantir el descans al personal de l'àmbit sanitari que ha estat a primera línia durant la pandèmia. D'altra banda, és necessari un enfortiment pressupostari de l'àmbit de la salut i el benestar, incloent-hi una inversió en infraestructures, polítiques de recursos humans, programes de renovació de maquinària, potenciació de la recerca i la prevenció, i treballar en problemàtiques com ara l'atenció primària o l'atenció social i sanitària, entre d'altres.

Serveis residencials

La situació d'emergència sanitària viscuda tant a les residències de persones grans com a les de persones amb discapacitat intel·lectual, o en centres de menors d'edat o dones víctimes de violència de gènere, ha posat de manifest insuficiències d'informació, de relació i diàleg amb els familiars i de transparència i lideratge, la qual cosa evidencia greus mancances tant en recursos materials com humans.

Pel que fa a les residències per a persones grans o amb discapacitat, encara cal que es proporcioni amb transparència tota la informació necessària per conèixer com s'ha gestionat la crisi de la COVID-19. Així mateix, cal revisar amb urgència el model residencial actual i la seva capacitat d'afrontar la pandèmia amb les mesures de precaució i prevenció indispensables, tot potenciant recursos alternatius al residencial que permetin que el sistema d'atenció social estigui més descentralitzat i dispersat en recursos amb menys nombre d'usuaris.

Infants i educació

El Síndic ha reclamat des dels primers dies de confinament que es tinguessin en compte els drets dels infants i els seus interessos en la gestió de la crisi i en les decisions de política pública. El seu desconfinament ha estat una mesura adequada, però cal continuar actuant en àmbits com ara la salut –inclosa la mental– i el benestar social i econòmic.

Pel que fa a l'àmbit educatiu, cal posar l'accent en l'atenció de l'alumnat amb necessitats específiques, els qui hagin patit els efectes de la bretxa digital, la manca d'acompanyament educatiu i la falta de relació amb els companys, la qual cosa comporta un risc a llarg termini en la seva trajectòria educativa. En conseqüència, cal elaborar una planificació específica per a la represa del curs escolar 2020-2021 per compensar els efectes del confinament en aquest àmbit.

Territori, medi ambient i lluita contra el canvi climàtic

La millora de la qualitat de l'aire o la dràstica caiguda en el nivell de sorolls a les ciutats, conseqüències directes del confinament de la població i de l'alentiment de l'activitat econòmica, són dos efectes positius que ha tingut la pandèmia. Tot i això, continuem immersos en una crisi climàtica a la qual totes les administracions han de fer front de manera decidida i prioritària. Per tant, és necessari reforçar i aprofundir en les polítiques territorials i ambientals iniciades abans de la pandèmia, com ara crear infraestructures adreçades a l'equilibri ambiental, potenciar el transport col·lectiu, rebaixar la despesa energètica i replantejar el model turístic, entre d'altres.

Economia al servei de les persones

La crisi econòmica està tenint efectes especialment greus sobre les persones amb menys recursos, particularment sobre les persones que han perdut la feina durant aquest període, i també en la gestió de la renda garantida de ciutadania. En conseqüència, és urgent un pla social de xoc amb implicació i coordinació de totes les administracions i que doni suport a les entitats del tercer sector. A curt termini, cal resoldre els problemes burocràtics amb què s'han trobat les persones més vulnerables i assegurar de manera efectiva els ajuts necessaris als autònoms, superar el col·lapse del SEPE i de l'Agència Catalana de l'Habitatge i que els ERTO es comencin a cobrar. Així mateix, gestionar de manera més àgil la renda garantida i dotar de recursos les persones emprenedores que ara reprenen la seva activitat econòmica.

Drets, llibertats i autogovern

La declaració de l'estat d'alarma teòricament no ha suposat la suspensió de drets i llibertats, però sí que ha permès limitar-los severament, en particular les llibertats vinculades a la circulació, reunió i manifestació, a banda dels riscos que algunes mesures per lluitar contra la pandèmia podrien suposar sobre el dret a la protecció de dades. En conseqüència, aquestes limitacions poden provocar un risc de limitar o restringir drets i llibertats de manera permanent, i cal alertar del risc de regressió democràtica que poden generar les situacions excepcionals.

Així mateix, la gestió de la pandèmia també ha comportat una centralització de decisions que no s'adequa amb la naturalesa descentralitzada de l'Estat. Per aquest motiu, a curt termini, cal impulsar la transparència informativa, un principi real i efectiu de coordinació entre administracions i una recuperació plena de les competències estatutàries, tot promovent l'actuació administrativa des de la proximitat i, així mateix, posant en marxa les mesures previstes en el Pla de drets humans de Catalunya, presentat al Govern i al Parlament de Catalunya el 10 de desembre de 2019.

Els blocs de mesures plantejats dins d'aquest informe requereixen un ampli consens polític i parlamentari, tant a les Corts Generals com al Parlament de Catalunya. Per aquest motiu, el Síndic fa una crida a un gran pacte, tant a escala espanyola com catalana, per part de totes les forces polítiques democràtiques i que obri al màxim la participació social.

Principals conclusions i recomanacions

L'informe recull el detall de les conclusions i recomanacions sectorials específiques de cada àmbit de l'activitat administrativa i social afectada per la crisi de la COVID-19. Aquestes conclusions i recomanacions poden trobar en cada apartat per a la seva valoració.

També inclou un darrer apartat, amb l'objectiu d'exposar les conclusions i les recomanacions generals, tant a curt com a mitjà i llarg termini, en quatre grans àmbits estructurals i de país: la cura i l'atenció de les persones, la protecció del territori i el medi ambient, el foment del benestar socioeconòmic per a tothom i la salvaguarda dels drets i les llibertats.

I. CURA DE LES PERSONES

És important i necessari recordar que en tota política pública, i per tant en tota decisió política, cal posar els drets de les persones, i en particular la seva cura i el seu benestar, a primera línia. Drets com ara la salut, l'atenció a les persones grans, els drets de les persones amb discapacitat o l'educació formen part d'aquest sector de les cures i atencions, que ha de ser el centre d'interès de totes les administracions i decisors.

1. Salut

A curt termini, cal iniciar des d'ara mateix totes les actuacions que vagin encaminades a garantir que, en cas que sigui necessari, es disposa dels recursos humans i materials necessaris per afrontar la crisi.

També caldria garantir el descans necessari al personal de l'àmbit sanitari que ha estat a primera línia durant aquesta crisi, i també adequar les retribucions a aquest esforç.

A mitjà termini, cal un enfortiment pressupostari de l'àmbit de la salut i el benestar que ens equipari en percentatge del PIB als països del nord d'Europa i que es tradueixi en un pla estratègic de salut que inclogui:

- inversió en infraestructures necessàries, des de l'atenció primària fins a equipaments i ampliacions hospitalàries;
- política de recursos humans que afavoreixi l'ampliació i la consolidació del personal sanitari i de cures amb estímuls que facin atractiva la dedicació exclusiva, incloent-hi un augment de retribucions;
- programes de renovació d'aparells i de maquinària dels centres d'acord amb la innovació tecnològica;
- potenciació de la recerca, els avenços de la qual han d'anar vinculats a una indústria sanitària i farmacològica pròpia;
- potenciar la prevenció i la vigilància epidemiològica i enfortir l'àmbit de la salut pública perquè tinguin capacitat suficient per actuar.
- i, pel que fa a l'atenció a les persones, treballar en problemàtiques pendents ajornades, com ara la situació de l'atenció primària, l'atenció a l'envelliment de la

població i l'augment de l'esperança de vida, la prevenció i l'atenció de la patologia crònica i les pluripatologies, o l'atenció social i sanitària, i també la gestió de les llistes d'espera.

2. Serveis residencials

La situació d'emergència sanitària viscuda als equipaments residencials ha posat de manifest insuficiències d'informació, de relació i diàleg amb els familiars, de transparència i de lideratge. També s'han evidenciat greus mancances tant en recursos materials com humans.

Pel que fa a les residències per a persones grans o persones amb discapacitat, cal proporcionar amb transparència tota la informació necessària, encara pendent, per conèixer com s'hi ha gestionat la crisi de la COVID-19. Així mateix, a mitjà termini, cal revisar amb urgència el model residencial actual i la seva capacitat d'afrontar la pandèmia amb les mesures de precaució i prevenció indispensables.

3. Infants i educació

El Síndic ha reclamat des dels primers dies de confinament que es tinguessin en compte els drets dels infants i el seu interès superior en la gestió de la crisi i en les decisions de política pública. El desconfinament dels infants a partir del 25 d'abril ha estat una mesura adequada per a aquesta finalitat, però cal continuar amatents a l'impacte que la crisi pot haver tingut sobre ells en àmbits com ara la salut (inclosa la mental) i el benestar social i econòmic.

En l'àmbit educatiu, caldrà posar l'accent en l'atenció de l'alumnat amb necessitats específiques. L'alumnat més vulnerable no només haurà pogut patir els efectes de la bretxa digital en alguns casos, i de la manca de l'acompanyament educatiu i dels efectes positius de la relació amb els companys de manera més intensa, sinó que té més risc de patir conseqüències a més llarg termini en les trajectòries educatives.

Sobre aquesta matèria, es pot veure l'informe extraordinari *Els centres educatius amb elevada complexitat davant la crisi derivada de la COVID-19* (maig 2020) (http://www.sindic.cat/site/unitFiles/7063/Informe%20centres%20elevada%20complexitat%20CV19_cat_def.pdf)

II. TERRITORI, MEDI AMBIENT I LLUITA CONTRA EL CANVI CLIMÀTIC

Cal reforçar i aprofundir les polítiques territorials i ambientals iniciades abans de la pandèmia, incloent-hi:

- Crear infraestructures adreçades a l'equilibri ambiental i per fer front al canvi climàtic
- Potenciar del transport col·lectiu segur, particularment el ferroviari
- Rebaixar dràstica de la despesa energètica amb polítiques públiques d'estalvi, reducció de la mobilitat
- Protegir el territori davant les agressions urbanístiques i especuladores
- Replantejar el model turístic del país
- Apostar estratègicament per les energies renovables
- Repensar les ciutats catalanes i els seus equipaments en clau de sostenibilitat i respecte al medi natural.

III. ECONOMIA AL SERVEI DE LES PERSONES

El Síndic considera urgent elaborar un pla social de xoc amb implicació i coordinació de totes les administracions i que doni suport a les entitats del tercer sector.

A curt termini també s'han de resoldre els problemes burocràtics amb què s'han trobat les persones amb més vulnerabilitat per obtenir uns ingressos mínims de subsistència, sigui mitjançant la renda garantida de ciutadania o els expedients de regulació temporal d'ocupació (ERTO), i també per accedir als ajuts al lloguer que ha convocat el Departament de Territori i Sostenibilitat.

Per tant, cal assegurar de manera efectiva els ajuts necessaris als autònoms, superar el col·lapse del SEPE i de l'Agència Catalana de l'Habitatge i que els ERTO es comencin a cobrar, gestionar de manera més àgil la renda garantida i dotar de recursos les persones emprenedores que ara reprenen la seva activitat econòmica.

És necessari repensar el model econòmic i el suport a les persones amb més vulnerabilitat, i és igualment urgent la coordinació amb els estats del nostre entorn i la Unió Europea per avançar amb efectivitat cap a polítiques socials comunes.

IV. DRETS, LLIBERTATS I AUTOGOVERN

La declaració de l'estat d'alarma teòricament no ha suposat la suspensió de drets i llibertats, però sí que ha permès limitar-los severament, en particular les llibertats vinculades a la circulació, reunió i manifestació.

Tot i reconèixer que aquestes limitacions podien ser necessàries per fer front a la pandèmia, hi ha el risc que situacions com la que hem viscut serveixin de pretext per limitar o restringir drets i llibertats de manera permanent.

Així mateix, durant massa setmanes la gestió de la pandèmia ha comportat una centralització de decisions que no s'adequa amb la naturalesa descentralitzada de l'Estat, com si el comanament únic que es deriva de l'estat d'alarma fos incompatible amb la coordinació seriosa amb les administracions competents en moltes de les matèries afectades per la pandèmia, salut i residències de gent gran en primer lloc. Sembla que en la fase de desescalada s'estan corregint alguns d'aquests excessos, cosa que cal valorar positivament.

Per aquests motius, a curt termini cal impulsar la transparència informativa, un principi real i efectiu de coordinació entre administracions i una recuperació plena de les competències estatutàries, tot promovent l'actuació administrativa des de la proximitat. Així mateix, cal començar a posar en marxa amb la màxima urgència les mesures previstes en el Pla de drets humans de Catalunya, presentat al Govern i al Parlament de Catalunya el 10 de desembre de 2019.